

ד"ר מיכאל ויגודה
" (-)

בירור יהדותה של תורמת ביצית – חוות דעת הלכתית*

ראשי פרקים:

- א. מבוא
- ב. תרומות ביציות בישראל – תמונת מצב
- ג. שאלת יהדות הילד לאור חסיון המידע אודות תורמת הביצית
- ד. הרהורי מדיניות
- נספח א – עמדות פוסקי ההלכה בשאלת קביעת האימהות בתרומת ביציות – טבלת סיכום
- נספח ב – תשובת הרב אשר וייס בעניין תרומת זרע

א. מבוא

אישה ישראלית יהודייה נעזרה בתורמת ביצית מתורמת יהודייה על פי חוק תרומת ביציות, התש"ע-2010 (להלן: חוק תרומת ביציות או החוק) ומתרומה זו נולד לה ילד. האם פנתה לבית הדין הרבני האזורי בבאר שבע על מנת לקבל אישור על כשרותו של הילד, כדי שיוכל בעתיד להינשא כדמוי. בהחלטתו קבע בית הדין שעל אף שלפי הבדיקה של משרד הבריאות שנערכה למול מרשם האוכלוסין מדובר בתורמת יהודייה, על מנת שיוכל לקבוע את יהדותו של הילד עליו לקבל מידע מזוהה אודות תורמת הביצית. משסירב משרד הבריאות למסור את המידע, בית הדין ביקש מהיועץ המשפטי לממשלה שיחווה דעתו אם יש לבית הדין סמכות על פי חוק לעיין במידע המבוקש, אם לאו.

היועץ המשפטי לממשלה נדרש לשאלה וקבע שעל פי החוק נהנית התורמת מחסיון, ואין סמכות לאף גורם לקבל פרטים מזהים אודות התורמת.

נתבקשו לחוות דעתנו מהן ההשלכות ההלכתיות של קביעת היועצ"ש לעניין קביעת יהדותו של הילד וכשרותו להינשא כדמוי.

ובכן, דעתנו היא שמאחר שתורמת הביצית תרמה בחזקת יהודייה בהתאם לחוק תרומת ביציות, הרי שפרטיה המזהים של התורמת אינם נדרשים לבית הדין לצורך קביעת יהדותו של הילד וכשרותו להינשא¹. זאת ועוד, גם לו

* מקורו של המאמר בחוות דעת הלכתית שנשלחה ע"י המחברים לפרקליטות מחוז דרום, על רקע הדיון בבית הדין האזורי באר שבע תיק מס' 1216693/1.
[ראה להלן: הדרך הנכונה לקביעת יהדותה של תורמת ביצית – פסק דין, עמ' 159-172; מ. הלפרין, חוות הדעת ופסק הדין – מישורים מקבילים, עמ' 229. -- העורך.]
1. אין בכך כדי לקבוע מסמרות באשר לתרומת ביצית של תורמת יהודייה שנתקבלה מחו"ל.

היה נדרש בירור יהדותה של התורמת לכתחילה, הרי שבדיעבד, בהינתן החיסיון, אין מניעה הלכתית לאשר את יהדותו של הילד וכשרותו לבא בקהל. בטרם נפרט את הנימוקים למסקנה הלכתית זו, נקדים רקע עובדתי נחוץ אודות תרומת ביציות בישראל.

ב. תרומות ביציות בישראל – תמונת מצב

תרומות הביציות מנשים ישראליות, **שרובן יהודיות**, מועטות ביותר והתור לתרומות אלה ארוך. רוב הנתרמות נעזרות בתרומת ביציות מחו"ל **מנשים לא יהודיות**. מבירור עם מנהלי מרכזי IVF בהם מתבצעות תרומות ביציות ועם משרד הבריאות עולה כי תרומות מחו"ל לא עוברות את ועדת החריגים הנדרשת רק לגבי תרומות ביציות הנעשות בישראל כאשר התורמת והנתרמת אינן בנות אותה דת (סעיף 20(א)(3) לחוק). כוונת המחוקק הייתה, כפי שאף עולה מדברי ההסבר להצעת חוק תרומת ביציות², להסדיר את הליך תרומת הביציות בישראל, וכי דרך המלך לתרומת ביציות בישראל תיעשה בין בנות אותה דת. כלומר, חוק תרומת ביציות אינו חל על תרומת ביציות מחו"ל, ועליהן ממשיכה לחול תקנה 2 לתקנות בריאות העם (הפריה חוץ-גופית), התשמ"ז-1987, שאין בה דרישה שהתורמת והנתרמת תהיינה בנות אותה דת³. **נמצא אפוא, שרוב התרומות בארץ לנתרמות יהודיות – יהודיות הן על פי הוראות חוק תרומת ביציות.**

יש הורים אשר בשל הספק ההלכתי מי האם (כפי שנרחיב להלן), או מחשש שילדם ידרש לעבור גיור (בין מעיקר הדין ובין גיור לחומרא), או מפאת עצה שקיבלו מפוסק הלכה⁴, עומדים על קבלת ביצית מתורמת יהודייה⁵.

ממשרד הבריאות נמסר לנו, שכאשר ההורים מבקשים תרומה מתורמת ביציות יהודייה בישראל, מנהלי יחידות IVF, שעוסקים בתרומת ביציות

2. ה"ח הממשלה תשס"ז, מס' 289, עמ' 292.
3. העולה מכאן הוא, למרבה הצער, שבעוד ביקש המחוקק לקבוע הסדר אשר יבטיח שהתורמת והנתרמת יהיו בנות אותה דת, ורק במקרים חריגים תאושר תרומה מלא-יהודייה ליהודייה, הרי שבפועל, לאור קבלת מרבית התרומות מחו"ל, המציאות הפוכה, ורק מייעוט הנתרמות מקבלות ביציות מתורמות ישראליות יהודיות.
4. לפירוט דעות הפוסקים ראו נספח א. הרב שלמה עמאר מעיד שהרב עובדיה יוסף מתיר לאשה יהודייה לקבל תרומת ביצית אך ורק מתורמת יהודייה רווקה. וכך מביא גם הרב יהודה נקי, ראו: הרב אלישיב קנוהל, "עמדות הלכתיות בנושא הפונדקאות", **ארגון רבני צוהר** (טבת, התשע"ו) <https://www.tzohar.org.il/?p=7352>. השוו לדוגמה, דעתו של הרב שמואל דוד המובאת שם, ודעתו של הרב יעקב אריאל, "האימהות בפונדקאות", שו"ת **באהלה של תורה**, חלק א, סימן ע, המגיעים למסקנה הפוכה. לדעתם, כיוון שהאימהות נקבעת לפי תרומת הביצית, יש להעדיף תרומת ביצית מלא יהודייה וגיור הילד, כדי למנוע נישואי קרובים.
5. יש עוד סיבות שהורים עומדים על תרומת ביצית מתורמת יהודייה: יש החוששים שבת קטנה שגוירה לא תכול להינשא לכהן; כשמדובר בזוג חילוני, ההורים חוששים שלא יורשה להם לגייר את הילד בשל כך שאינם שומרי מצוות.

ושקיבלו הרשאה לכניסה למאגר הביציות, נכנסים למאגר הביציות ומקלידים שם ומספר תעודת זהות של התורמת. קישור אוטומטי למרשם האוכלוסין במשרד הפנים מעלה את פרטי התורמת כולל את רישום הדת. כך יכול הרופא לוודא מול מרשם האוכלוסין שהתורמת אשר הציגה עצמה כיהודייה, אכן רשומה כיהודייה. אין לרופא או למשרד הבריאות אפשרות לערוך שינוי ברישום זה. אם אין התאמה בדת בין התורמת לנתרמת, עולה הנחיה במערכת הממוחשבת להפניה לדיון בוועדת החריגים*. ללא הקלדה במערכת של מועד קיום הדיון בוועדת החריגים לא ניתן להמשיך לפעול בתוך המערכת הממוחשבת לגבי התורמת והנתרמת.

כך יש להניח, אירע במקרה דנן; האם ביקשה לקבל תרומת ביצית מיהודייה, ולא העלתה על דעתה שיידרש בירור נוסף של יהדותה של תורמת הביצית, מעבר להליך המתואר לעיל, על מנת לאשר את כשרותו של ילדה להינשא.

ג. שאלת יהדות הילד לאור חסיון המידע אודות תורמת הביצית

כידוע היהדות נקבעת לפי האם. אולם, קיימת מחלוקת גדולה בהלכה כיצד נקבעת האימהות בתרומת ביצית: יש פוסקים שהאימהות נקבעת לפי האם הגנטית; יש פוסקים שהיא נקבעת לפי האם היולדת; יש פוסקים שמספק יש להתייחס לשתייהן כאימהות לחומרא; ויש עוד דעות נוספות **כמפורט בהרחבה בטבלה שבנספח א לחוות דעת זו**. להלן נראה כיצד מחלוקת זו משפיעה על הצורך בבירור יהדותו של הנולד מתרומת ביצית. לאחר מכן, נציג את עקרונות ההלכה בעניין בירור יהדות בכלל, ובעניין בירור יהדותה של תורמת ביצית בפרט.

הגדרת האימהות

כעיקרון, לפי הפוסקים שהיולדת היא האם, הנולד מאם יהודייה הוא יהודי ושאלת דתה של התורמת אינה רלוונטית⁶. עם זאת, רובם ממליצים לערוך "גיור לחומרה" לקטינים שנולדו מתרומת ביצית של אישה לא-יהודייה, מתוך דאגה לטובתו של הילד לאור השיטות ההלכתיות שקובעות יהדות לפי האם הגנטית⁷.

* כשהתורמת והנתרמת אינן בנות אותה דת, לא די בוועדת חריגים כדי לאשר את התהליך אלא יש צורך גם בהסכמה **בכתב** מהנתרמת ומבן זוגה לקבל את התרומה החריגה. סעיף 13 (ה) לחוק תרומת תרומת ביציות תש"ע-2010. -- העורך.

6. כך לפי הרוב המכריע של הפוסקים הנוקטים שהאימהות נקבעת לפי היולדת. מכללם יש להוציא את הרב א"י כלאב, "מיהי אמו של ילוד – ההורה או היולדת?", **תחומין** ה (תשמ"ד), עמ' 260. לדעתו, האימהות נקבעת לפי האם היולדת רק אם התורמת והנתרמת יהודיות שתייהן, אבל אם אחת מהן אינה יהודייה נקבעת האימהות לפי האם הגנטית. נמצא לדידו, שאם התורמת אינה יהודייה, הילד אינו יהודי והוא זקוק לגיור.

7. לא כן דעת הרב מרדכי אליהו. הוא פוסק שאין לערוך גיור לחומרא מחשש הוצאת לעז על

אולם, אנו סבורים שגם לפוסקים שהיהדות נקבעת לפי האם הגנטית (וכן לאלה החוששים לכך לחומרא), אין חובה הלכתית לערוך בירור יהדות לתורת ביצית אנונימית שפעלה בהתאם לחוק תרומת ביציות, כפי שנפרט להלן.

הצורך בבירור יהדות – כללי

השיקולים ההלכתיים הקובעים מתי יש צורך בבירור יהדות לאדם על מנת להתירו להינשא נדונו בהרחבה על ידינו בשתי חוות דעת⁸. בתמצית: על פי בעלי התוספות⁹ ניתן להסיק מסוגיות תלמודיות אחדות, שאדם הבא בפנינו ואומר שהוא יהודי, נאמן. כך גם דעתם של רוב הפוסקים הראשונים¹⁰. הסברים אחדים ניתנו לנאמנות זו. האחד, כפי שנאמר על ידי בעלי התוספות הוא, "דרוב הבאים לפנינו בתורת יהדות – ישראל הם"¹¹. הסברים נוספים הם שאדם לא ישקר לגבי דבר שעשוי להתגלות, וגם כי לא-יהודי אינו מציג את עצמו כיהודי¹². דעת הרמב"ם היא שכך הדין כל עוד לא ידוע שהאדם היה גוי (וטוען שנתגייר). פרשני הרמב"ם חלוקים בדעתו ביחס לאדם שאינו מוכר ובא ממקום שאין בו רוב יהודי – האם די באמירתו שהוא יהודי לצורך כשרותו להינשא¹³, אבל כולי עלמא מסכימים שלדעת הרמב"ם אם הוא בא ממקום שיש בו רוב יהודי, אין צורך בהוכחה נוספת. לדעת הרב שלמה עמאר, הראשון לציין בשנים 2003-2013, הכלל לפיו מאמינים לאדם שבא ומציג את עצמו כיהודי תקף גם בימינו:

- הילד. דברים פורסמו בספר **פוע"ה ב – פוריות** (תשע"ז), עמ' 386.
8. מיכאל ויגודה וואלי הללה [ז"ל] "פתיחת אזורי רישום לנישואין" (2012); מיכאל ויגודה, "בירורי יהדות בעידן המודרני – סקירה הלכתית" (2017). חוות הדעת ניתנות לצפייה באתר האינטרנט של היחידה למשפט עברי.
9. **ספר הישר לרבינו תם**, חלק החידושים (מהדורת שלוינגר), סימן שלו; **תוספות**, פסחים ג ע"ב, ד"ה ואנא; **תוספות**, יבמות מז ע"א, ד"ה במוחזק לך. לדין בדברי רבנו תם ראו: הרב אברהם אלקנה כהנא-שפירא, "ייחוס עולה חדשה לצורך נישואיה", **התומין** יג (תשנ"ב-תשנ"ג), עמ' 261; תיק 2940/כג (תל אביב), **פר"ד** ט 357.
10. **חידושי הרמב"ן וחידושי הרשב"א**, יבמות מז ע"ב, ד"ה מי שבא; **חידושי הריטב"א**, יבמות מז ע"א, ד"ה בין בארץ; **חידושי הר"ן**, פסחים ג ע"ב, ד"ה ואנא אכילנא; **נימוקי יוסף**, יבמות טז ע"א (בדפי הרי"ף), ד"ה יש לך עדים; **רא"ש**, יבמות, פרק ד, סימן לד; שו"ת **הרמב"ם** (מהדורת בלאו), חלק ד, סימן תעג; **מגיד משנה**, הלכות איסורי ביאה, פרק יג, הלכה י (וראו גם שם, פרק כ, הלכה ה, בתירוץ השני); **ים של שלמה**, כתובות, פרק ב, סימן מ.
11. ראו: **תוספות**, יבמות מז ע"א, ד"ה במוחזק לך; **רא"ש**, יבמות, פרק ד, סימן לד; **בית הבחירה**, יבמות מז ע"ב, ד"ה מי שהוחזק. וראו **חזון איש**, אבן העזר, סימן קיז, אות ז.
12. ראו שו"ת **אגרות משה**, אבן העזר, חלק א, סימן ו. לדעתו כלל זה תקף גם אם המצהיר על יהדותו אינו שומר מצוות (לעניין זה ראו עוד לעיל, הערה 8), בוודאי נכונים הדברים בעניינינו שלא ידוע שהתורמת אינה שומרת מצוות.
13. **מגיד משנה**, הלכות איסורי ביאה, פרק יג, הלכות ט-י, ושם, פרק כ, הלכה ה, בפירושו הראשון, סבור שיש צורך ברוב כדי להתירו, ואילו **הב"ח**, יורה דעה, סימן רסת, ד"ה ומ"ש ומה שצריך, סבור שאף הבא ממקום שרובו גוים ומצהיר שהוא יהודי, ניתן להשיאו. דעה זו נתמכת על ידי שו"ת **הרמב"ם** (מהדורת בלאו), חלק ד, סימן תעג.

ומוכרחים אנו לשוב למה שכתבתי ויסדתי בתשובה הנ"ל מהתוס' והרמב"ם וכל הראשונים ז"ל דיש להקל משום הרוב, שרוב הבאים לפנינו ואומרים אני יהודי הם יהודים באמת דגוי בוש לומר שהוא יהודי והדבר הזה הוא אמיתי גם בימינו אלו בלא שום שינוי כלל.

עם זאת הוא מוסיף:

ומיהו בשיש ריעותא יש לנו לחקור ולברר עד היכן ידינו מגעת. כלומר, אם יש דבר מה המעורר חשד, אזי יש לערוך בירור יהדות. כאשר קיים חשש כאמור, לדברי הרב עמאר חובת הבדיקה היא רק "עד היכן ידינו מגעת".

אמנם, קיימת דעת מיעוט המעוגנת בדברי רש"י¹⁴ והרמ"ה¹⁵ (רבי מאיר הלוי אבולעפיה, ספרד, המאות הי"ב-י"ג) לפיה אף שברוב העניינים אדם נאמן לומר שהוא יהודי, הרי **שלעניין נישואין**, אם אין משפחתו ידועה, אין להשיאו לפני שנבדק שהוא כשר לבוא בקהל.

היו מן האחרונים שנקטו כדעה המחמירה, ופסקו שאין לאפשר נישואין של אדם בטרם תוכח כשרותו על ידי עדות¹⁶, אך ההלכה המקובלת היא שאדם נאמן לומר שהוא יהודי גם לעניין נישואין¹⁷. יש לציין את דעת הרב משה בן שלמה הלוי אפשטיין, בעל ה"בית משה"¹⁸ (פולין, המאה הי"ט), הסובר שגם לפי השיטה המחמירה של רש"י והרמ"ה, הבדיקה היא רק לכתחילה, "דהיכא דכבר חקרו ודרשו ולא יכלו לעמוד על הברור... שפיר משיאין לו אשה ואין חוששין... כיון דאין יכולים לברר". ועוד נחזור לדבריו בהמשך.

האם יש צורך בבירור יהדותה של תורת הביצית?

מעמדם של ילדים שנולדים מתרומת ביצית, לרבות שאלת יהדותם וכשרותם להינשא, עולה לא מעט בפני בתי הדין הרבניים בעת האחרונה לאור העלייה המתמדת באוכלוסייה הנעזרת בטיפולי פוריות. לרוב, ההורים

14. רש"י, כתובות כה ע"ב, ד"ה להשיאו אישה.

15. רמ"ה, מובא בטור, אבן העזר, סימן ב. וראו גם מגיד משנה, הלכות איסורי ביאה, פרק כ, הלכה ה, בתירוצו הראשון.

16. בית שמואל, אבן העזר, סימן ב, ס"ק ג; בית הלל, אבן העזר, סימן ב, סעיף ב (מובא בבאר היטב, אבן העזר, סימן ב, ס"ק ד); ערוך השולחן, אבן העזר, סימן ב, סעיף יג; שו"ת עמק יהושע (מאמן), חלק ג, סימן ב.

17. ב"ח, יורה דעה, סימן רסח, ד"ה ומה שצריך עדות; ש"ך, יורה דעה, סימן רסח, ס"ק כא; בית מאיר, אבן העזר, סימן ב; שער המלך, הלכות איסורי ביאה, פרק כ; שו"ת האלף לך שלמה, סימן טו; שו"ת עמק שאלה, אבן העזר, סימן ט; ערוך השולחן, יורה דעה, סימן רסח, סעיף יד (וסותר את דבריו באבן העזר, לעיל הערה 16); שו"ת משנה הלכות, חלק יד, סימן יד; שו"ת יביע אומר, חלק ז, אבן העזר, סימן א.

18. בית משה, אבן העזר, סימן ב, ס"ק א

פונים ביזמתם לבית הדין מתוך דאגה לטובת ילדיהם לוודא שיוכלו בעתיד להינשא כדמו"י בלא חשש.

להלן נציע נימוקים אחדים מדוע אם תורמת הביצית תרמה בחזקת יהודייה אין צורך בבירור יהדותה, וניתן להסתפק בבדיקה הנעשית על ידי משרד הבריאות בהתאם לחוק תרומת ביציות על פי המנגנון שתואר לעיל.

(א) כפי שראינו לעיל, ככלל, מי שמעיד על עצמו שהוא יהודי נאמן מכוח הכלל ש"הבא לפנינו ואומר ישראל אני – נאמן"¹⁹, אלא אם כן יש סיבה לחשוש שהוא טועה או מטעה. לגבי תורמת הביצית שהציגה עצמה כיהודייה, ההנחה ההלכתית היא שכיוון שהציגה עצמה כיהודייה יש להאמין לה (מה עוד שנבדקה אמירתה במרשם האוכלוסין)²⁰. ואף שלעניין נישואין, ראינו לעיל²¹ שיש שיטה מחמירה לפיה אין לסמוך על הרוב ויש לבדוק את יהדותו של המציג עצמו כיהודי, אין זה אלא לכתחילה, כפי שהטעים "בית משה"²², ובמקום שאי אפשר לערוך בירור ניתן להשיא גם בלעדיו. וכך הוא לענייננו, כיון שזהות התורמת חסויה על פי חוק, הילד כשר לנישואין גם לפי השיטה המחמירה.

אמנם עשויה להישמע הטענה שכשם שנדרש בירור יהדות לעולי ברית המועצות לשעבר משום חששות שונים בדבר יהדותם, כך נדרש לברר את יהדותן של תורמות הביציות, כיוון שיש להניח שמיעוטן טועה או מטעה לגבי יהדותן. אולם השוואה זו אינה נכונה וזאת משתי סיבות:

1. רק כאשר יש "ריעותא", כלומר רק כאשר יש סיבה לחשוש לגבי יהדותו של אדם מסוים או קבוצה מסוימת, אין סומכים על הכלל "הבא לפנינו ואומר ישראל אני – נאמן". כך הוא לגבי קבוצת העולים מברית המועצות לשעבר שידוע שהתערבו בהם לא יהודים ועל כן יש המחמירים ורואים צורך לברר את יהדותם של בני הקבוצה בשל השם שיצא על

19. אמנם אחד הנימוקים שניתנו לכלל זה הוא שרוב המציגים עצמם כיהודים, יהודים הם, וככלל ידוע הוא שאין לסמוך על הרוב כאשר ניתן לברר את הספק, ואם כן אף כאן נדרש לכאורה לברר. אולם, הרב עובדיה יוסף (שו"ת **יביע אומר**, חלק ז, אבן העזר, סימן א, אותיות ב-ג) מסביר באריכות שכלל זה אמור כאשר כנגד הרוב עומדת חזקת איסור או מיעוט המצוי, אבל אם לא כן, אין צריך לבדוק. על פי עיקרון זה הוא מגיע למסקנה, שאין צריך לבדוק אחר יהדותם של עולי ברית המועצות המצהירים על יהדותם, אף כשאפשר לבדוק: "ולפי זה בסתם רוב דשכיח טובא כנידון דידן יש לומר שאין צריך לברר". ובענייננו אין צורך לברר משום שאין מיעוט מצוי של תורמות ביציות המציגות עצמן כיהודיות ואינן כאלה. זאת ועוד, מאחר שהחוק אינו מאפשר לפגוע בחסין התורמת, בנדון דידן אין אפשרות לברר.

20. אמנם יש הסוברים שהכלל "הבא לפנינו בתורת ישראל – ישראל הוא", אמור רק במי שמתנהג כיהודי, אבל לא כך דעת רוב הפוסקים. ראו בהרחבה, מיכאל ויגודה, "בירורי יהדות בעידן המודרני – סקירה הלכתית" (2017), ליד ציון הערה 36.

21. לעיל, ליד ציון הערה 14.

22. **בית משה**, אבן העזר, סימן ב, ס"ק א.

הקבוצה כולה²³. הרב עובדיה יוסף מקל יותר, ולדעתו יש לברר יהדות רק אם יש ערעור על יהדותה של משפחה ספציפית²⁴. לדעתו, מאחר שהרוב המכריע של העולים מורכב מיהודים כשרים, אף אם ידוע שהתערב בהם מייעוט קטן שאינו יהודי, אין צורך לערוך בירור: "דכל כהאי גוונא סמכין על דברי מרן הבית יוסף והפרי חדש וסיעתם, שבמקום רוב אין צריך לברר". בנוגע לתרומות ביציות, אף לפי הגישה המחמירה, אין צורך בבירור, שכן אין ערעור על **קבוצת התרומות**, ואף אין ערעור על התורמת הספציפית, שהרי היא אנונימית. התרומות באות מכלל האוכלוסייה הישראלית, ויש אפילו **חיזוק** לדבר הצהרתן בדבר יהדותן כיוון שנמצאו רשומות כיהודיות במרשם האוכלוסין. אשר על כן, גם לדעה המחמירה ביחס לעולים, אין סיבה להחמיר ולדרוש "בירור" ביחס לתרומות הביציות.

2. סיבה שנייה שעשויה להצריך בירור יהדותו של אדם המציג עצמו כיהודי, היא כאשר יש לו אינטרס להיות מוכר כיהודי, ויש חשש שינסה להטעות בעניין יהדותו. כך לגבי קבוצת העולים מבריה"מ לשעבר, מאחר שיש להם אינטרס להיות מוכרים כיהודים, בין כדי לעלות ארצה ולזכות בהטבות הכרוכות בכך ובין כדי להירשם לנישואין, יש חשש שיהיה מביניהם מי שינסה להטעות בדבר יהדותו. לא כן לגבי תרומות ביציות; אין לתרומות שום אינטרס לשקר אודות יהדותן, מאחר שתורמתן תקבל וישולם להן אותו תעריף עבור התרומה ללא קשר לדתן. יתר על כן, תורמת ביצית יודעת שנבדק רישומה במרשם האוכלוסין, ולכן אם תשקר שקרה עשוי להתגלות.

(ב) הצדקה נוספת לדרישת בירור יהדות הילד עולה לכאורה מדין "שתוקי". על פי דין זה, ילד שנולד מאישה פנויה שזהות אביו אינה ידועה מוגדר כספק ממזר, משום ש"מעלה עשו ביוחסין", כלומר, חכמים הקפידו ביותר בענייני יוחסין והורו לחשוש למיעוט, אולי נולד הילד מפסול. באותה מידה, בענייננו, עשויה להישמע הטענה שיש לחשוש שמא תורמת הביצית היא פסולת קהל או שאינה יהודייה, ומכאן הדרישה לברר את הספק. לדחיית טענה זו עלינו להקדים שתי הקדמות הנוגעות לדרכה הייחודית של ההלכה בהכרעת ספקות בכלל ובהכרעת מעמדו של השתוקי בפרט:

– כלל גדול בדיני "איסור והיתר" הוא, שכאשר מתעורר ספק לגבי כשרותו של פריט (אדם או חפץ), ככל שהספק נוגע לאיסור תורה (להבדיל מאיסור מדרבנן), יש להכריע את הספק לאיסור: "ספק דאורייתא – לחומרא". עם זאת, אם יצא הפריט מתוך קבוצה שמורכבת ברובה מפריטים

23. דעה זו מיוחסת לרב יוסף שלום אלישיב לגבי העולים מרוסיה. ראו הרב משה מרדכי פרבשטיין, "יהדותם של העולים מרוסיה", **תחומין** יב (תשנ"א), 17-80, בעמ' 59.

24. שו"ת **יביע אומר**, חלק ז, אבן העזר, סימן א, פסקה ג.

כשרים, ההנחה היא שיצא מן הרוב והוא כשר. כך למשל, בעיר שבה רוב החנויות מוכרות בשר כשר, אם נמצאה חתיכת בשר ברחוב, מותר להניח שיצאה מאחת החנויות הכשרות. כלל זה מנוסח באופן תמציתי בתלמוד: "כל דפריש מרובא פריש [=כל שפרש, מן הרוב פרש]"²⁵. סייג לכלל זה הוא אם נולד הספק במקומו הקבוע של הפריט, שאז חל כלל אחר לפיו: "כל קבוע – כמחצה על מחצה דמי", כלומר רואים את הספק כספק השקול ומכריעים לחומרא. כך, למשל, אם קנה אדם בשר ואינו זוכר באיזו חנות קנה אותו, אף אם רוב החנויות מוכרות בשר כשר, מאחר שהספק נולד במקום קביעותו, עליו להתייחס אל הבשר כאל ספק דאורייתא ולנהוג בו איסור.

– התלמוד²⁶ קובע כי ילד שתוקי הוא ספק ממזר. אמנם רוב הגברים שעשויים היו לקיים יחסים עם אמו כשרים (שהרי מדובר באישה פנויה) ולכאורה צריך היה להכשירו על פי הכלל "כל דפריש – מרובא פריש", אולם מאחר שאפשר שהספק נולד במקום קביעותו של הגבר, כלומר ספק שמא היא הלכה לבית הבעל, שבו הוא קבוע, וכאמור "כל קבוע כמחצה על מחצה", על כן נקבע שהשתוקי הוא ספק ממזר²⁷.

לאור הקדמות אלה נסקור להלן ארבעה נימוקים מדוע בנדון דידן אין חשש "שתוקי".

1. ניתן להשוות את דינו של הנולד מתרומת ביצית אנונימית לזה של הנולד מתרומת זרע אנונימית, שאף היא חסויה על פי הדין הישראלי, ולנוכח **החיסיון** פסקו הרב עובדיה יוסף זצ"ל ואחרים להיתר²⁸. הם מסבירים שניכר מן הסוגיה, שהחומרה שהחמירו חכמים בדין שתוקי יסודה בחשש שמא הלכה האישה אל הבעל, וחל עליה הכלל: "כל קבוע – כמחצה על מחצה דמי". אבל במקום שאין חשש כזה, ניתן לסמוך על הרוב להתיר²⁹. וכך הוא, מסביר הרב יוסף, בבנק הזרע; התורמים באים לבנק ותורמים מזרעם, והזרע

25. ראו בין השאר: ברכות כח ע"א; יומא פד ע"א; יבמות טז ע"ב; כתובות טו ע"א; קידושין עג ע"א.

26. קידושין עג ע"א; כתובות טו ע"א.

27. במסכת קידושין, שם, רבא מחדש מכוח מדרש הלכה, שרק ממזר ודאי נאסר מן התורה ולא ספק ממזר. כלומר, דין ממזר הוא חריג לכלל "ספק דאורייתא – לחומרא", ולא נאסר מן התורה אלא ממזר ודאי, ולא ספק ממזר. חכמים הם שראו לנכון להחמיר בענייני יוחסין ולאסור אף ספק ממזר, כלשון התלמוד: "מעלה עשו ביוחסין".

28. ראו: שו"ת **יביע אומר**, אבן העזר, חלק י, סימן י; תשובת הרב אשר וייס (התשובה שנכתבה לד"ר מיכאל ויגודה לא פורסמה והיא מובאת להלן בנספח ב). וראו בהרחבה מיכאל ויגודה, "מעמד מי שנולד מבנק זרע", **פרשת השבוע**, גיליון מס' 282 (תשס"ז). וראה עוד פסק דינו של בית הדין האזורי בבאר שבע, להלן, הערה 30.

נטעים, שחיסיון זהות תורמת הביצית חזק אף יותר, שכן הוא מעוגן בחקיקה ראשית, כפי שפורט בעמדת היועץ המשפטי לממשלה.

29. כך לדוגמה, אם ידוע שהבעל הוא שהלך אליה. ראו: **בית מאיר**, אבן העזר, סימן ד, סעיף כו; **ערוך השולחן**, אבן העזר, סימן ד, סעיף לד.

בו הוא בגדר "פריש", כלומר שהספק לגביו נוצר מחוץ למקום קביעותו, ודי אפוא ברוב פשוט כדי להתיר את הילד, ואין מקום לחומרה שהחמירו חכמים בתלמוד. וכך פסק גם בית הדין הרבני האזורי בבאר שבע³⁰ באותו עניין:

וכאן בהזרעה מלאכותית לא שייך קבוע כלל, כי האשה נזרעה בבית החולים, כאשר הבוועל לא נמצא לפנינו, ושלא במקום קביעותו של נותן הזרע, וכל דפריש מרובא פריש.

כשם שהזרע שנלקח מבנק הזרע מוגדר כ"פריש", כך בוודאי יש להגדיר את תרומת הביצית. וכשם שרוב תורמי הזרע אינם פסולים ודי ברוב פשוט כדי להתיר את הילד, כך הוא גם לעניין תורמות הביציות המציגות עצמן כיהודיות, שרובן אכן יהודיות הן³¹, ו"כל דפריש מרובא פריש"³².

2. יתר על כן, במקרה דנן מתקיים לא רק רוב פשוט אלא רוב כפול ("תרי רובי"), שעל פי התלמוד³³ די בו להכשיר שתוקי. הרוב הכפול הוא: (1) רוב נשות העיר בה נתרמה הביצית; (2) רוב הנשים הבאות מחוץ לעיר ("רוב סיעה")³⁴.

30. תיק 902150-1, בבית הדין הרבני האזורי באר שבע (ט"ו בכסלו התשע"ג), בפני כב' הדיינים אליעזר איגרא (אב"ד), דוד דב לבנון ואלהיה אריאל אדרי, אות ב. תודתנו למר אברהם קלמנון על ההפניה לפסק דין מפורט וחשוב זה.

31. כעניין שבעובדה, כמפורט לעיל, על סמך הנוהל של משרד הבריאות, אישה יהודייה המעוניינת לתרום ביצית בישראל מצהירה על דתה ביחידת IVF מורשית, ומנהל היחידה עורך בדיקה מול מרשם האוכלוסין באמצעות משרד הבריאות לוודא שאכן היא רשומה כיהודייה במרשם האוכלוסין. אמנם, כידוע, על פי החוק הישראלי הרישום במרשם האוכלוסין אינו משמש אפילו ראיה לכאורה, אולם העובדה שהתורמת רשומה כיהודייה משמעה שאכן היא פרשה מהרוב הכשר, שכן רוב הרשומים במרשם האוכלוסין כיהודים – יהודים הם.

32. וכך נוקט הרב זלמן נחמיה גולדברג, "תקלות העלולות לצמוח מהשתלת עוברים", תחומין י (תשמ"ט), עמ' 273, בעמ' 280-281.

33. כתובות טו ע"א. וראו בהרחבה הרב נחום גורטלר, "שתוקי ואסופי בזמן הזה", שורת הדין ה (תשנ"ט), עמ' מו-נב. וראו גם: הרב וייס (לעיל, הערה 28); תיק 902150-1 (לעיל, הערה 30), אות ג.

34. וכפי שכתבו הפוסקים שבזמנינו שאין דלתות מדינה נעולות (השוו כתובות טו ע"א) כמעט בכל מקום בעולם מתקיים "תרי רובי". ראו **שב שמעתתא**, שמעתתא ו, פרק כג: "האידינא דמסתמא אין דלתות מדינה נעולות והוי ליה תרי רובי רוב העיר כשרים". וראו גם **חזון איש**, אבן העזר, סימן ז, ס"ק ו: "מיהו לשון סיעה לא משמע באחד, ונראה דהחמירו חז"ל להצריך דבר הניכר, ולא ידענו שיעורו, ונראה דבעשרה בני אדם ודאי סגי... ולפי"ז לדין שהאורחין מצויין תמיד בעיר וגם אורחין א"י [=אינם יהודים] מצויין איכא לעולם תרי רובי".

ייתכן שאת הרוב השני, יש להגדיר כך: רוב הנשים הבאות מחוץ לעיר לתרום ביצית בבית החולים כיהודיות, אכן יהודיות הן. לעניין הגדרת רוב סיעה ותרי רובי ראו: הרב פרבשטיין (לעיל, הערה 23); הרב גורטלר (לעיל, הערה 33); הרב וייס (לעיל, הערה 28); תיק 902150-1 (לעיל, הערה 30), אות ג.

3. סיבה נוספת שלא להטיל דופי בכשרות הילד עולה מדבריהם של הרב זלמן נחמיה גולדברג³⁵ והרב אשר וייס³⁶. לדעתם, לא גזרו חכמים להחמיר בדינו של שתוקי אלא בילד שנולד דרך זנות, משום שעצם ההורייה על ידי אישה פנויה מעלה חשד, מה שאין כן לגבי מי שנולד באמצעות הפרייה מלאכותית על ידי השימוש בתרומת זרע או בתרומת ביצית ממרכז רפואי, שם בידוע שלא היה מעשה זנות.

4. נימוק נוסף לדחיית החשש לדין שתוקי בהקשר דידן, מבוסס על חידושו המפורסם של בעל שו"ת נודע ביהודה, הרב יחזקאל לנדא³⁷, בעניין ההבחנה בין "שתוקי" ל"אסופי". כידוע, "אסופי" הוא תינוק שנאסף מן השוק ואין ידוע לא מיהו אביו ולא מי היא אמו. התלמוד קובע³⁸ שאם יש ראיות נסיבתיות המעידות שלא הוזנח מתוך כוונה להביא למוותו, יש להניח שהוריו נטשו אותו רק בגלל מצוקה כלכלית ולא בשל היותו פסול, והוא כשר לבוא בקהל³⁹. הפוסקים שואלים⁴⁰: אף אם ילד זה אינו בגדר "אסופי", הלא עדיין דין שתוקי עליו, שהרי אין ידוע מיהו אביו, ולמה יהא דינו של מי שזהות שני הוריו אינה ידועה קל מדין מי שרק זהות אביו אינה ידועה?! לדעת הרב לנדא הפתרון לתעלומה זו הוא, שבשתוקי הספק מיהו אביו נוגע במקביל גם לאמו, אולי הייתה זו ביאה אסורה והיא נפסלה לכהונה. משהתעורר ספק לגבי האם, בשל החשש אולי הלכה היא אל הבעל, הרי לא ניתן להתיר את בנה. לעומת זאת, ב"אסופי", הספק נוגע רק לילד, ולגביו תמיד הספק המתעורר הוא בגדר "פריש"⁴¹. מכוח נימוק זה, מחדש "הנודע ביהודה" שאם הספק מתעורר אחרי מותה של האם, הילד כשר, ואין לו דין שתוקי. אם מקבלים את דבריו, הרי הם נכונים גם בנידון דידן, שכן האם הגנטית אינה עומדת לדין (ואינה יכולה לעמוד לדין כיון שזהותה חסויה על פי החוק, מה עוד שאין בסיס לפקפק ביהדותה) והספק אינו אלא לגבי הילד שנחשב "פריש" וגם עליו חל הכלל "כל דפריש מרובא פריש".

(ג) סיבה אחרונה שלא נדרש בירור יהדות היא, שכפי שהזכרנו לעיל, יש מחלוקת בשאלת קביעת האימהות אם לפי האם היולדת או לפי האם הגנטית. מחלוקת זו יוצרת ספק הלכתי המייתר את הצורך בבירור יהדות התורמת, גם לפי מי שסבור שהאימהות נקבעת לפי האם הגנטית. כך נוקט

35. לעיל, הערה 31, בעמ' 280.

36. ראו תשובתו בנספח ב. וראו ויגודה (לעיל, הערה 28).

37. שו"ת **נודע ביהודה**, מהדורה קמא, אבן העזר, סימן ז.

38. קידושין עג ע"א-ע"ב.

39. **שולחן ערוך**, אבן העזר, סימן ד, סעיף לא.

40. ראו **אוצר הפוסקים**, אבן העזר, סימן ד, אות קמח.

41. בעניין זה, הפוסקים הרבו לבקר את פסקו זה של "הנודע ביהודה", ראה **פתחי תשובה**, אבן העזר, סימן ד, ס"ק מא.

הרב שלמה דיכובסקי⁴². הוא נשאל אודות מי שנולדה מתרומת ביצית מאישה שבוודאות אינה יהודייה, ועברה "גיור לחומרא", אם רשאת היא להינשא לכהן. אף שדעתו נוטה שהיהדות נקבעת לפי בעלת הביצית, הוא פוסק שיש מקום להתיר לה להינשא לכהן. הוא מסביר:

דעתי האישית שיש מקום לראות את בעלת הביצית כאם ההלכתית אולם מסופקני אם יש צורך בגיור גם לפי דעתי משום שאותה בת הורתה בזרע יהודי ולידתה במעי יהודיה אני מסופק אם בכגון זה יש לראותה כגויה ולהצריכה גיור⁴³.

לפי זה, בנידון דידן, גם אילו היה מתברר בוודאות שהביצית באה מלא יהודייה, היה מקום להכשיר את הילד שנולד לאם יהודייה. על אחת כמה וכמה נכונים הדברים כאשר רוב מוחלט של הסיכויים הם שתורמת הביצית היא יהודייה. שיקול זה מצטרף לשיקולים שסקרנו לעיל (נאמנות התורמת והסתמכות על דין רוב), ומשמש סניף נוסף להכרה ביהדותו של הילד ולכשרותו להינשא.

ד. הרהורי מדיניות

נראה לנו להוסיף, שהדרישה לבירור יהדות של התורמת היהודייה על מנת להכשיר ילד להינשא, עלולה לגרום תקלות; תרומות יהודיות יחששו לתרום, אחוז ההורים המבקשים תרומת ביצית מיהודייה ירד, אחוז המסתירים את עובדת היות ילדיהם מתורמת ביצית יגדל, ואלה שנולדו מתורמת לא יהודייה לא יעברו גיור (או גיור לחומרא), אף כשהדבר נדרש על פי ההלכה לאלה המגדירים את האימהות לפי האם הגנטית. חששות אלה קיימים לדעתנו גם אם בסופו של יום יפסוק בית הדין שלנוכח החיסיון יש לערוך לילד גיור לחומרא. דרישה זו תפגע קשות בכל אותם הורים אשר עברו תהליך מתיש וארוך⁴⁴, כשכל כוונתם הייתה להביא לעולם ילד יהודי כמותם שלא יידרש לעבור גיור⁴⁵.

כפי שכותב הרב עובדיה יוסף⁴⁶ באחת מתשובותיו בענייני יוחסין: "ומסתברא עוד דמשום מעלת יוחסין אין להחמיר כל כך היכא דאיכא למיחש לתקלה אחרת, ולוקח נפשות חכם"⁴⁷.

42. לב שומע לשלמה, חלק ב, סימן מג, עמ' רג-רד.

43. אמנם לא ברור אם יסוד ההיתר הוא הספק בדין האימהות ומכוח "ספק ספיקא", או שעצם נשיאת העובר ברחמה של אישה יהודייה נחשב מעין גיור.

44. לפי המידע שנמסר על ידי משרד הבריאות ומנהלי מרכזי תרומות הביציות, מן הסתם המתניו רבות כדי לקבל ביצית, שכן התור אורך בין שנה לשנה וחצי!

45. בהקשר זה ראוי להזכיר את דעתו של הרב מרדכי אליהו (לעיל, הערה 7), לפיה לא נכון לערוך גיור לחומרא בשל הלעז הכרוך בו. דבריו נאמרו בתורמת ביצית לא יהודייה, על אחת כמה וכמה אמורים הדברים כשהורים מבקשים בפירוש לקבל ביצית מתורמת יהודייה.

46. שו"ת יביע אומר, אבן העזר, חלק י, סימן ז.

47. על פי משלי יא, ל.

נספח א :

עמדות פוסקי ההלכה בשאלת קביעת האימהות בתרומת ביצית – טבלת סיכום

הפוסק	היולדת	התורמת	מקום הפרסום	הערות
הרב מרדכי אליהו	✓		תשובה לרב מנחם בורשטיין, ראש מכון פועה, ספר פוע"ה ב (תשע"ז) - פוריות, עמ' 386.	אין לערוך גיור לחומרא שלא להוציא לעז על הילדים.
הרב שאול ישראלי	✓		חות בנימין , חלק ב (תשנ"ב), סימן סח; שם, חלק ג, סימן קח; "תשובה לרב מנחם בורשטיין מר"ח אדר א, תשנ"ה", אסיא צט-ק (תשע"ו), עמ' 108.	
הרב משה הלוי סולובייציק	✓		"בדין תינוק המבחנה", אור המזרח כט (תשמ"א), עמ' 122.	נוטה לדעה זו אך נשאר בצריך עיון.
הרב זלמן נחמיה גולדברג	✓		"יחוס אמהות בהשתלת עובר ברחם של אחרת", תחומין ה (תשמ"ד), עמ' 248.	למעשה יש לנהוג לחומרא לגבי שתי הנשים.
הרב מנחם מנדל שפרן	✓		"שו"ת בענייני רפואה", עטרת שלמה ה (תש"ס), עמ' עה.	
הרב ישראל מאיר לאו	✓		שו"ת יחל ישראל , חלק ג (תשס"ג), סימן כט.	להלכה ולא למעשה. ולמעשה יש לחשוש לשתי האימהות.
הרב אליעזר וולדנברג	✓		שו"ת ציץ אליעזר , חלק יט (תשנ"ב), סימן מ.	מתנגד לתרומת ביצית ולפונדקאות.
הרב שמואל הלוי וואזנר	✓		שו"ת שבט הלוי , חלק יא (תשע"ד), סימן רלו, אות ד.	אוסר תרומת ביצית. אבל אם עבר ועשה, דעתו נוטה שאין צריך גיור.
הרב נחום רבינוביץ	✓		שו"ת שיח נחום (תשס"ח), סימן קא.	

			v	הרב מרדכי רלב"ג
	"ייחוס הוולד אחר האם", תחומין כ (תש"ס), עמ' 317.			
	נשמת אברהם אבן העזר (תשס"ז), סימן א, עמ' לג.		v	הרב יוסף שלום אלישיב (גרסה א)
אולם יש להצריך גיור מספק אם הפונדקאית אינה יהודייה.	מכתב הרב נבנצאל לרב צבי רייזמן, רץ כצבי (תשע"ז), עמ' מז-מח; הרב אברהם שרמן, "ייחוסם של נולדים מהפריה חוץ גופית מתורמת זרה", ישורון כא (תשס"ט), עמ' תקמג-תקמה.	v		הרב יוסף שלום אלישיב (גרסה ב)
	תורת הרפואה (תשס"א), עמ' 173-183; עמ' 201, הערה 3.	v		הרב שלמה גורן
	משנת יעקב , הלכות ערכין וחרמין, פרק א, הלכה יג.	v		הרב יעקב רוזנטל
יש להעדיף ביצית נכרית ולגיייר את הילד. למעשה יש לנהוג לחומרה כלפי שתי האימהות	"הפרייה מלאכותית ופונדקאות", תחומין טז (תשנ"ו), עמ' 171; שו"ת באהלה של תורה , חלק א (תשנ"ח), סימן ע.	v		הרב יעקב אריאל
אף אם הביצית של יהודייה, דורש גיור לחומרא	הרב שלמה עמאר, "דיני יוחסין כשהאם הפונדקאית נוכריה – שו"ת", אסיא פז-פח (תש"ע), עמ' 101; רי"א רונס, ר"י וולוולסקי, "נישואי כהן לאשה יהודייה שנולדה מתרומת ביצית נכריה", תחומין לט (תשע"ט), עמ' 197, הערה 1.	v		הרב עובדיה יוסף ⁴⁸

48. הרב עובדיה יוסף לא הביע דעתו בכתובים שהאם הגנטית היא האם, ויש מי שחולק על מה שהביאו אחרים בשמו. ראה הרב אריה כץ, "ייחוס הוולד בתרומת ביצית", **אסיא** צט-ק (תשע"ו), עמ' 101-108. במאמר נוסף "ייחוס הוולד בתרומת ביצית – השלמה לדיון על שיטת הגר"ע יוסף", **אסיא** קא-קב (תשע"ו), עמ' 86, מסכם הרב כץ: "מהדברים האמורים עולה ומתחזקת שוב מסקנת... שהרב יוסף מעולם לא הכריע בצורה ברורה ומוחלטת מי אמו של הוולד – בעלת הביצית או היולדת, אך בהחלט רואים שבתחילת נטה לתמוך בדעה שהיולדת היא האם, ואילו לקראת סוף ימיו צידד יותר בדעה שבעלת הביצית היא האם". בהערת עורך מעיר הרב מרדכי הלפרין: "בדומה לשינוי שחל בדעתו של הגרי"ש אלישיב, כמובא בספרי **רפואה מציאות והלכה** סימן כד, הע' 12, עמ' 294 (מכון שלזינגר, ירושלים תשע"ב)".

	שו"ת חמדה גנוזה , חלק ג, סימן כז	v		הרב דוד חיים שלוש
אם הביצית של יהודייה, אין צורך בגיור לחומרא	"דיני יוחסין כשהאם הפונדקאית נוכריה – שו"ת", אסיא פז-פח (תש"ע) עמ' 101; שו"ת שמע שלמה , חלק ח (תשע"ה), אבן העזר, סימן א-ג.	v		הרב שלמה משה עמאר
"מסופקני אם יש צורך בגיור גם לפי דעתי, משום שאותה בת הורתה בזרע יהודי ולידתה במעי יהודייה".	לב שומע לשלמה חלק ב (תשע"ד), סימן מג, עמ' רג-רד.	v		הרב שלמה דיכובסקי
	שו"ת פוע"ה – פוריות, יוחסין וגנטיקה (ירושלים תשע"ו), עמ' 315-316, 321; מכתב לרב צבי רייזמן, רץ כצבי (תשע"ז), עמ' מז-מח.	v		הרב אביגדור נבנצל
אוסר תרומת ביצית, ומוסיף: "ואין לתאר את גודל המכשלה שעלול לצאת מזה ח"ו"	שו"ת קנה בשם , חלק ד (תשע"ה), סימן צה, אות א.	v		הרב מאיר בראנדסדור רפר
אם היולדת אינה יהודייה, יש לערוך גיור לחומרא	תיק רבני רחובות 1022417/1.	v		הרב נחום גורטלר
כיוון שאי אפשר להכריע יש להחמיר כשתי הדעות	מכתב לרב צבי רייזמן, רץ כצבי (תשע"ז), עמ' צג-צו.	v	v	הרב אשר וייס
אם היולדת יהודייה והתורמת אינה יהודייה, הילד אינו יהודי	"מיהי אמו של ילוד – ההורה או היולדת?" תחומין ה (תשמ"ד), 260.	v	v	הרב אברהם יצחק הלוי כלאב
יש להחמיר מספק כשתי הדעות	נשמת אברהם , אבן העזר (תשס"ז), סימן א, עמ' לה.	v	v	הרב שלמה זלמן אויערבאך

	שו"ת בנין אב, חלק ד (תשס"ב), סימן עה.	v	v	הרב אליהו בקשי דורון
לחומרא שתיהן אימהות	מכתב הרב עזרא בצרי לרב צבי רייזמן, רץ כצבי (תשע"ז) עמ' צב.	v	v	הרב בן ציון אבא שאול
מחדש שאי אפשר לגייר לחומרא	תשובות והנהגות, חלק ה (תשס"ט), סימן שיח ⁴⁹ .	v	v	הרב משה שטרנבוך

49. בכך חזר בו מדעתו הראשונה לפיה אף אחת אינה האם ואין לעשות פונדקאות או תרומת ביצית, ויש לחשוש לחומרא ששתיהן האם. ראו: חלק ב (תשנ"ד), סימן תרפט; שם, סימן שיח; שם, חלק ד (תשס"ב), סימן רפד.

נספח ב:

תשובת הרב אשר וייס בעניין תרומת זרע

רב קהלת טשכנוב
ראש ישיבת חוג חת"ס
אב"ד בי"ד לממונות ירושלים

בחשש שתוקי

א

בשאלת ילד שנולד מתרומת זרע שנתקבלה מבנק הזרע, והאם חזרה מאז בתשובה ורצונה להשיא את בנה כדת משה וישראל ולכן פנתה לבנק הזרע לברר את זהות האב תורם הזרע אך נענתה בסירוב מוחלט.

הענין הגיע לבית המשפט שהחליט לקבל את עקרון הסודיות ולמנוע את חשיפת זהות האב. והשאלה נשאלת האם ילד זה דינו כשתוקי ואסור הוא לבא בקהל או שמא אפשר לפתוח לו פתח תקוה ולהתירו בקהל ה'.

הנה מבואר בקידושין ע"ג דמה"ת שתוקי כשר דממזר ודאי אסרה תורה ולא ממזר ספק אלא שחכמים גזרו לאסור את השתוקי משום דמעלה עשו ביוחסין וכן הוא בכתובות ט"ו ע"ב, ובכתובות שם מבואר דבתרי רובא התירו את השתוקי דהיינו בקרונות של ציפורי כשסיעה באה לעיר, דברוב בני העיר כשרים גזרו דלמא אזלא איהי לגבייהו והוי קבוע וכמחצה על מחצה, ועוד גזרו ברוב סיעה אטו רוב העיר, אבל בתרי רובא ליכא למיחש למידי והתירו בו את השתוקי ע"ש.

ונחלקן הראשונים באיזה ענין התירו בתרי רובא, לדעת הרמב"ם בפ"ח הי"ג מאיסור"ב לא התירו אלא בנבעלה חוץ לעיר ולא הוי קבוע, אבל לדעת הטור בסוף סי' ו' באהע"ז מותר אפילו בנבעלה תוך העיר, ויסוד שיטתו דלגבי השיירות שבאו מחוץ לעיר הוי לעולם פירש ואף בתוך העיר לא הוי קבוע כיון דאין הם במקום קביעותם, ושתי השיטות הובאו באהע"ז סי' ו' סעיף י"ח, אך מ"מ אף לדעת המקיל אין זה אלא באזל איהו לגבה או בספק, אבל אם ידעינן דאזלה איהי לגביה אסורה ע"ש.

ויש לעיין אם יש כאן תרי רובא, דלכאורה יש לדון דיש תרי רובא, רוב בני העיר הכשרים, ורוב הבאים לתרום זרע שהם כשרים, אך באמת נראה פשוט דאין זה תרי רובא דהלא רוב בני העיר כלולים בהתורמים דהלא אין אנו מסופקים אלא במי שבא לתרום זרע, וכיוצ"ב לא אמרו בכתובות דהוי תרי רובא, רוב בני העיר ורוב המזנים שיש לחוש שבעלוה, דהיינו הך, אך מ"מ נראה דיש כאן תרי רובא, דנתברר לי ע"י המופקדים ומנהלי בנק הזרע דרוב הבאים לתרום זרע הם סטודנטים הלומדים באוניברסיטה העושים כן

תמורת תשלום מסויים, אם כי יש גם תורמים אחרים, וא"כ הוי כרוב סיעה, דהסטודנטים ברובם הגדול באים מחוץ לעיר, ויש בזה לכאורה תרי רובא, רוב בני העיר, ורוב הסטודנטים הבאים מבחוץ שהם כשרים.

אלא שתלויים אנו במחלוקת הרמב"ם והטור אם התירו בתרי רובא אף כשנבעלה בתוך העיר. והנה לא נתברר בשו"ע הלכה כמאן אך האחרונים נקטו לקולא כשיטת הטור, עיין שב שמעתתא שי"ד פכ"ד שביאר היטב את שיטת הטור ונקט כוותיה, ושוב כתב דבשעת הדחק גדול יש מקום לסמוך על רוב אחד כשיטת כמה ראשונים והצדיק בכך את פסק הנודע ביהודה (מובא לקמן אות ב'). ועוד כתב הש"ש שם פרק כ"ב לחדש דמה דלא מהני חד רובא אינו אלא כשהוחזק ממזר בעיר ורוב כשרים אצלה, אבל כשלא הוחזק ממזר בעיר הו"ל הכל כשרים אצלה ולא צריך תרי רובא וגם בכ"ז הצדיק את פסקו של הנוב"י עי"ש.

ובאמת כבר כתב כן הבית שמואל בסי' ו' ס"ק ל"ט וחזר על משנתו בס"ק מ"ג דלא חיישינן לספק ממזר בשתוקי אא"כ ידוע שיש ממזר בעיר ולא כשלא הוחזק שם ממזר, ומשמע מדבריו דרק בידוע ממש אסור עי"ש.

ויש לעיין בעיר גדולה כמו ירושלים או תל אביב שמבחינה סטטיסטית ברור שיש בה ממזרים שאסורים לבא בקהל אם גם בכה"ג סמכינן אחד רובא לשיטתו, וצ"ע.

ב

ונראה עוד לדון בזה להקל לפי מה שחידש הנודע ביהודה מהדו"ק אהע"ז סי' ז' דבאמת כל שתוקי הוי בעצם פירש ואף אם אזלא איהי לגביה דהספק לא נולד בשעת הביאה ובמקומה אלא בשעת הלידה או כשהוכר הולד ואז ליכא קבוע וא"כ קשה למה לא סמכו חכמים על הרוב, אלא דכיון דלגבי האם הוי קבוע אם היא הלכה אליו, משום איסור האם אסרו גם את הולד, ומכח סברא זו חידש הלכה דאם האם מתה לפני שנולד הספק ואין הספק נוגע לה לא אסרו חכמים את השתוקי עי"ש.

והדברים ק"ו לגבי ני"ד, דהלא פשוט דאין האשה נאסרת ע"י תרומת זרע, דאין כאן ביאה אסורה ואם כן אין כלל איסור שתוקי על הילד.

אמנם רוב האחרונים חלקו על הנוב"י, עיין בית מאיר סי' ד' סעיף כ"ו, שו"ת בית אפרים אהע"ז סי' ה', בשב שמעתתא ש"ד פרק כ"ב שכתב דרוב הפוסקים נקטו דלא כנוב"י וכ"כ החזון איש אהע"ז ז' אות ה', וכבר כתב כן בפתחי תשובה שם ס"ק מ"א עי"ש, (והקשו על הנוב"י מגמ' מפורשת בקידושין ע"ג דמיירי מדין ספק ממזר מה"ת ואעפ"כ אמרו דאי אזלא איהי לגביה הו"ל קבוע הרי שאף לגבי הולד הוי קבוע), אמנם רב גובריה דנוב"י

עמוד ההוראה לדורו ולדורות, ואפשר שבשעה"ד גדול כזה חזיא לאצטרופי להיתירא.

ואפשר עוד, דהלא לא אסרו את השתוקי אלא משום חשש דלמא אזלא איהי לגביה והו"ל קבוע, אבל בני"ד לא שייך כלל שיהיה קבוע דהלא התורמים באים לבנק הזרע שבבית חולים כדי לתת מזרעם וא"כ לעולם הו"ל פירש, ואף את"ל דבבנק הזרע גופה שוב הו"ל קבוע, נראה פשוט דכיון דההפריה מתבצעת במרפאה מיוחדת שבבית החולים והזרע מובא לשם מתוך אוצר הזרע שוב הו"ל פירש ממקום קביעותו, ואפשר דבמקום דליכא למיגזר כלל סמכינן אחד רובא לכו"ע, וצ"ע בכ"ז.

ואי אישר חילי הוי אמינא עוד דכיון דאיסור שתוקי הוא מדרבנן, אפשר שלא גזרו אלא במה שהיה מצוי בימיהם דהיינו אשה שזינתה ואין אנו יודעים מי האב אבל בני"ד שנזרעה זרע שלא בדרך ביאה כלל בכה"ג לא גזרו איסור שתוקי, ועוד דמילתא דלא שכיחה היא ולא גזרו בה רבנן, ואף דפשוט שאין בזה כדי היתר, אפשר שיש לצרף סברא זו לרווחא דמילתא. ומשום כ"ז נלענ"ד דיש מקום להתיר בתנאי שיסכימו שני פוסקים מובהקים.